

A menedékkérők szexuális irányultságára vonatkozó nyilatkozat valóság tartalma ellenőrzésének emberi jogi korlátai

LEHÓCZKI BALÁZS

2013 novemberében az Európai Bíróság kimondta,¹ hogy a homoszexuális menedékkérők meghatározott társadalmi csoportot képezhetnek, amely szexuális irányultságuk okán üldöztetésnek lehet kitéve. Az ilyen üldöztetésnek kitett személyeknek ezért adott esetben a Kvalifikációs Irányelv² alapján menedékjog nyújtható.

2014 decemberében egy holland ügyben a Bíróság megvizsgálta,³ hogy a nemzeti hatóságok milyen módokon értékelhetik a menedékkérők homoszexuális irányultságának hihetőségét. E tekintetben a Bíróság világossá tette, hogy a menedékkérők nem vethetők alá a homoszexualitásuk bizonyítására irányuló teszteknek, mivel egy ilyen kötelezettség sérthetné az e személyeknek az Európai Unió Alapjogi Chartája által biztosított alapvető jogokat, különösen az emberi méltósághoz, valamint a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogot.

Egy magyar ügyben 2018 januárjában meghozott ítéletében⁴ a Bíróság megállapította, hogy a fent említett 2014-es ítéletben hivatkozott teszt nemcsak a fizikai, hanem a pszichológiai tesztek is magában foglalja. Emellett a Bíróság hangsúlyozta, hogy amennyiben a menedékjog iránti kérelmet vizsgáló nemzeti hatóság számára nem állnak rendelkezésre a menedékkérő szexuális irányultságát alátámasztó dokumentumok, úgy e hatóságnak a kérelem elbírálása során különösen a menedékkérő nyilatkozatai logikailag összefüggő voltára és hihetőségére kell támaszkodnia.

1 A Bíróságnak a C-199/12. sz. X, a C-200/12. sz. Y és a C-201/12. sz. Z egyesített ügyekben 2013. november 7-én hozott ítélete.

2 A 2011/95/EU irányelvvvel (az Új Kvalifikációs Irányelv) hatályon kívül helyezett 2004/83/EK irányelv.

3 A Bíróságnak a C-148/13. sz. A, a C-149/13. sz. B és a C-150/13. sz. C egyesített ügyekben 2014. december 2-án hozott ítélete.

4 A Bíróságnak a C-473/16. sz. F ügyben 2018. január 25-én hozott ítélete.

Human Rights-Related Limitations on the Assessing of the Credibility of Asylum Seekers' Declarations on their Sexual Orientation

In November 2013, the Court of Justice ruled⁵ that homosexual asylum seekers can constitute a particular social group who may be persecuted on account of their sexual orientation. Persons subject to such persecution can therefore be granted asylum under the EU Qualification Directive.⁶

In December 2014, in a Dutch case,⁷ the Court examined how the national authorities can assess the credibility of asylum seekers' declarations on their sexual orientation. In this regard, the Court specifically underlined that applicants for asylum cannot be submitted to tests in order to demonstrate their homosexuality since such an obligation might impair these persons' fundamental rights guaranteed by the Charter of Fundamental Rights of the European Union, such as the right to respect for human dignity and the right to respect for private life.

In a recent judgment delivered in January 2018 in a Hungarian case,⁸ the Court clarified that the tests referred to in its above mentioned ruling of 2014 comprise not only physical but also psychological tests. In addition, the Court underlined that, in a situation in which the asylum seeker's sexual orientation is not substantiated by documentary evidence, the national authorities, should rely, in particular, on the consistency and plausibility of the statements of the person concerned.

Bevezetés

A menekültek helyzetére vonatkozó genfi egyezmény rendelkezéseire hivatkozó ügynevezett kvalifikációs irányelv⁹ értelmében az az uniós polgársággal nem rendelkező személy, aki faji, illetőleg vallási okok, nemzeti hovatartozása, politikai meggyőződése, avagy „meghatározott társadalmi csoporthoz” való tartozása miatti üldöztetéstől való megalapozott félelme miatt az állampolgársága szerinti országon kívül tartózkodik, és nem tudja, vagy az üldöztetéstől való félelmében nem kívánja annak az országnak a védelmét igénybe venni, menekült jogállást kérelmezhet.

5 Judgment of 7 November 2013 in Joined Cases C-199/12 X, C-200/12 Y & C-201/12 Z.

6 Directive 2004/83/EC repealed by Directive 2011/95/EU (the New Qualification Directive).

7 Judgment of 2 December 2014 in Joined Cases C-148/13 A, C-149/13 B & C-150/13 C.

8 Judgment of 25 January 2018 in Case C-473/16 F.

9 A harmadik országok állampolgárainak, illetve a hontalan személyeknek menekültként vagy a másokból nemzetközi védelemre jogosultként való elismerésének feltételeiről [helyesen: feltételeire] és az e státuszok tartalmára vonatkozó minimumszabályokról szóló 2004. április 29-i 2004/83/EK tanácsi irányelv.

Egy 2013. november 7-i ítéletében¹⁰ az Európai Bíróság kimondta, hogy a homoszexuális menedékkérők a fent említett fogalom meghatározás szerinti olyan, „meghatározott társadalmi csoportot” képezhetnek, amelynek tagjai szexuális irányultságuk okán üldöztetésnek lehetnek kitéve. Az ilyen üldöztetés áldozatává váló személyek tehát jogosultak arra, hogy az irányelv alapján menekültként ismerjék el őket.

Ezen ítéletében a Bíróság azt is pontosította, hogy a menedékkérő származási országában a homoszexuális cselekményeket szankcionáló szabadságvesztés-büntetés létezése önmagában is üldöztetésnek minősülhet, feltéve, hogy azt ténylegesen alkalmazzák. Márpedig Afrika és Ázsia számos országában a mai napig ez a helyzet, sőt egyes államokban az ilyen cselekmények megvalósítóit egyenesen a halálbüntetés fenyegeti.

Amennyiben jobban szemügyre vesszük a homoszexuális partnerkapcsolatokat a büntetőjog eszközeivel üldözött említett országokat, úgy megállapíthatjuk azt is, hogy az Európai Unió területére érkező menedékkérők jelentős része ezen országok állampolgára. Ennélfogva a Bíróság idézett ítéletének önmagában a jelenlegi migrációs folyamatok fényében is érzékelhető jelentősége van, hiszen az érintett országokból érkező és Európában menedéket kereső személyek között jó néhányan vannak olyanok, akik a származási országukat főként vagy részben az őket a szexuális irányultságuk miatt ért üldöztetés következtében hagyták el.

Ez azonban a történetnek csak az egyik oldala. A Bíróság említett ítélete értelmében ugyanis amennyiben bizonyítást nyer, hogy egy olyan ország, amely a homoszexuális kapcsolatokat súlyos büntetőjogi szankciókkal fenyegeti, ténylegesen alkalmazza is azokat, úgy a homoszexuális menedékkérők ezen államban való üldöztetésének a tényét gyakorlatilag megállapítják. Ez más szavakkal annyit is jelent, hogy egy olyan személy, aki egy ilyen országból származik, menekültként való elismerésre lesz jogosult az Európai Unióban, amennyiben hitelt érdemlően alá tudja támasztani, hogy ő maga is homoszexuális irányultságú.

Egy menedékkérő szexuális irányultságának egy menekültügyi eljárás keretében való meghatározása nem egyszerű feladat akkor sem, ha a kérelmező ténylegesen a homoszexualitása miatti üldöztetés elől menekül. A kérelmező személyisége, a menekültügyi hatóságok személyzetének nem megfelelő felkészültsége, magának az eljárásnak a hatósági és ennélfogva nem feltétlenül emberbarát jellege, a kérelmező és a hatóság tagjai közötti kommunikációs nehézségek, valamint kulturális különbségek vagy a felmerülő kérdések túlzottan intim jellege mind hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a felek között nem alakul ki a menedékkérő személyi hátterének feltérképezéséhez szükséges bizalom és együttműködési készség. E menedékkérők és a hatóságok helyzetét pedig tovább nehezíti, hogy számos, a már említett afrikai és ázsiai országokból érkezett olyan személy is a homoszexualitása miatti üldöztetésére hivatkozva próbál meg menekültstátuszt szerezni, aki valójában nem is homoszexuális irányultságú.

¹⁰ A C-199/12. sz. X., a C-200/12. sz. Y és a C-201/12. sz. Z egyesített ügyekben 2013. november 7-én hozott ítélet.

Ez a helyzet oda vezetett, hogy a menekültügyi hatóságok különféle tesztek és egyéb értékelési módszereket kezdtek el alkalmazni annak megállapítása céljából, hogy a menedékkérőnek a szexuális irányultságára vonatkozó állításai megalapozottak-e. E tesztekéről és módszerekről azonban kiderült, hogy sérthetik az Európai Unió Alapjogi Chartája által biztosított egyes jogokat, így az emberi méltóság, valamint a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jogot, ami miatt jogbizonytalanság alakult ki a tagállamokban. E jogbizonytalanság eloszlata, pontosabban a nemzeti menekültügyi hatóságoknak a menedékkérők szexuális irányultsága meghatározásánál fennálló mozgásterének körülhatárolása érdekében egy holland és egy magyar bíróság tett fel kérdéseket az uniós bírónak.

Az A, B és C egyesített ügyekben hozott ítélet¹¹

Ezen ügyekben a holland Államtanács tett fel kérdéseket az Európai Bíróságnak azon esetleges korlátok kapcsán, amelyeket az uniós jog a menedékkérők szexuális irányultsága ellenőrzésének szab. Ugyanis megítélése szerint önmagában az a tény, hogy a hatóságok a szexuális irányultsággal kapcsolatban kérdéseket tesznek fel a menedékkérőnek, sértheti bizonyos mértékig a Charta által biztosított jogokat.

A Bíróság 2014. december 2-án meghozott ítéletében mindenekelőtt megjegyezte, hogy a menedékkérőnek a szexuális irányultságára vonatkozó nyilatkozatai a kérelem vizsgálatára irányuló eljárásnak csupán a kiindulópontjai, és szükséges lehet azok megerősítése.

Mindazonáltal e nyilatkozatok és a menedékjog iránti kérelmek alátámasztására benyújtott bizonyítékok illetékes hatóságok általi értékelési módjai meg kell hogy jelenjenek az uniós jognak és különösen a Charta által biztosított alapvető jogoknak.

Egyébiránt ennek az értékelésnek egyedinek kell lennie, és figyelembe kell vennie a kérelmező egyéni helyzetét, valamint személyes körülményeit (ideértve az olyan tényezőket is, mint a háttere, a neme és az életkora), annak megállapítása érdekében, hogy a vele szemben elkövetett cselekmények vagy azon cselekmények, amelyeket vele szemben elkövethetnek, üldöztetésnek, illetve súlyos sérelemnek minősülnek-e.

Ilyen körülmények között a Bíróság az alábbi útbaigazításokat adta a nemzeti hatóságok általi értékelési módok tekintetében.

Először is, a menedékjog iránti kérelmeknek kizárólag a homoszexuálisokhoz kötődő sztereotipikus fogalmak alapján történő értékelése nem teszi lehetővé, hogy a hatóságok figyelembe vegyék az érintett kérelmező egyéni és személyes körülményeit. Az, hogy a menedékkérő nem képes válaszolni ilyen kérdésekre, önmagában tehát nem elégséges indok a kérelmező hitelessége hiányának a megállapításához.

Másodszor, noha a nemzeti hatóságok adott esetben alappal tehetnek fel kérdéseket a menedékkérő állítólagos szexuális irányultságára vonatkozó tények és körülmények értékelése érdekében, az e kérelmező szexuális szokásainak részleteire vonatkozó

¹¹ A C-148/13. sz. A., a C-149/13. sz. B és a C-150/13. sz. C egyesített ügyekben 2014. december 2-án hozott ítélet.

kérdések ellentétesek a Charta által biztosított alapvető jogokkal, különösen a magán- és családi élet tisztelgetben tartásához való joggal.

Harmadszor, ami a nemzeti hatóságok azon lehetőségét illeti, hogy amint azt egyes menedékkérők ajánlották, e személyek homoszexualitásának bizonyítása érdekében elfogadják homoszexuális cselekmények végzését, illetve azt, hogy e személyek esetleges „teszteknek” vessék alá magukat, továbbá azt, hogy az intim cselekményeikről készült videofelvételekhez hasonló bizonyítékokat szolgáltatassanak, a Bíróság hangsúlyozta, hogy azonkívül, hogy az ilyen bizonyítékoknak nincsen feltétlenül bizonyító erejük, azok sértik az emberi méltóságot, amelynek tisztelgetben tartását a Charta biztosítja. Ezenfelül az ilyen típusú bizonyíték engedélyezése vagy elfogadása ösztönzőleg hatna más kérelmezőkre, és számukra de facto ilyen bizonyítás előírásához vezetne.

Negyedszer, figyelembe véve valamely személy magánszférájára és különösen a szexualitására vonatkozó adatok kényes jellegét, nem lehet e személy hitelességének hiányát kizárólag azon tény alapján megállapítani, hogy eleinte – mivel nem kívánta életének intim részleteit feltárni – nem nyilatkozott a homoszexualitásáról.

Az F ügyben hozott ítélet¹²

Az A, B és C egyesített ügyekben hozott ítéletében a Bíróság meglehetősen részletes iránymutatást adott a tagállami hatóságoknak arról, hogy mely módszerek alkalmazásától kell tartózkodniuk a menedékkérő szexuális irányultságának értékelése során, ellenben szinte teljesen néma maradt a tekintetben, hogy e hatóságok ilyen helyzetekben akkor pontosan mit is tehetnek meg.

Magyarországon ezzel kapcsolatban egy olyan gyakorlat alakult ki, amely szerint az említett ítéletében a Bíróság csak a fizikai vizsgálatok végzésétől tiltotta el a nemzeti hatóságokat, viszont azok számára továbbra is nyitva áll a szexuális irányultsággal kapcsolatban információt szolgáltató pszichológiai tesztek elvégzésének a lehetősége. Ráadásul a magyar hatóságok az ilyen tesztek eredményeire alapuló, a menedékkérőnek a homoszexuális irányultságára vonatkozó állításait megcáfoló szakértői véleményeket olyan estekben is lényegében perdöntő bizonyítékként vették figyelembe, amikor egyébként e hatóságok megítélése szerint a kérelmező nyilatkozatai között nem voltak ellentmondások.

Egy nigériai menedékkérő azonban keresetet nyújtott be a menedékjog iránti kérelmének az e gyakorlat alapján történő elutasítása miatt a magyar bíróságokhoz azt állítva, hogy a kérdéses pszichológiai tesztek súlyosan sértik az alapvető jogait, és nem alkalmasak a szexuális irányultsága meghatározására.

Az ügyben eljáró Szegedi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság azt a kérdést tette fel az Európai Bíróságnak, hogy a magyar hatóságok vizsgálhatják-e a menedékkérő szexuális irányultságára vonatkozó nyilatkozatait pszichológiai szakértői vélemény

¹² A C-473/16. sz. F ügyben 2018. január 25-én hozott ítélet.

alapján. Az e kérdésre adandó nemleges válasz esetére a magyar bíróság azt is szeretne volna megtudni, hogy léteznek-e mégis olyan szakértői módszerek, amelyeket a nemzeti hatóságok felhasználhatnak a szexuális irányultság miatti üldöztetés veszélyén alapuló menedékkjog iránti kérelemmel kapcsolatban tett nyilatkozatok hitelességének vizsgálatához.

2018. január 25-én meghozott ítéletében az Európai Bíróság legelőször is megállapította, hogy az új kvalifikációs irányelv¹³ lehetővé teszi a nemzeti hatóságok számára, hogy szakértői véleményt kérjenek a kérelmező nemzetközi védelem iránti valódi igényeinek pontosabb meghatározása céljából. A szakértői vélemény esetleges igénybevételére vonatkozó részletes szabályoknak azonban meg kell felelniük a Chartában biztosított alapvető jogoknak, így az emberi méltóság tiszteletben tartásához való jognak, valamint a magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jognak.

Ezzel összefüggésben nem zárható ki, hogy a menedékkérő szexuális irányultságával kapcsolatos nyilatkozatainak értékelése során a szakértői vélemények bizonyos formái hasznosnak bizonyulnak a kérelemben előadott tények és körülmények értékelése céljából, és elkészíthetők e kérelmező alapvető jogainak veszélyeztetése nélkül. A Bíróság e tekintetben ugyanakkor kiemelte, hogy a kérelmező szexuális irányultságával kapcsolatos nyilatkozatainak értékelése keretében a nemzeti hatóságok és bíróságok nem alapíthatják határozataikat kizárólag a szakértői vélemény következtetéseire, és nem köthetik őket e következtetések.

A Bíróság ezt követően megállapította, hogy amennyiben a menedékkérő szexuális irányultsága valódiságának értékelésére szolgáló pszichológiai szakvélemény elkészítését a kérelem megvizsgálásáért felelős nemzeti hatóságok kérik, az a személy, akiről e szakvélemény készül, olyan helyzetben van, hogy a jövője nagymértékben attól függ, hogy e hatóságok hogyan bírálják el a kérelmét. Az, hogy a kérelmező esetlegesen megtagadja azt, hogy alávesse magát a kérdéses teszteknek, továbbá fontos tényező lehet, amelyre a nemzeti hatóságok támaszkodnak annak meghatározása céljából, hogy e személy kellően alátámasztotta-e a kérelmét.

Következésképpen, még abban az esetben is, ha az ilyen tesztek elvégzése formálisan az érintett személy hozzájárulásához van kötve, e hozzájárulás nem feltétlenül szabad, mivel azon körülmények nyomásának van kitéve, amelyben a menedékkérő van. Márpedig ilyen körülmények között a kérelmező szexuális irányultságának meghatározására irányuló pszichológiai szakvélemény beszerzése beavatkozást jelent e személy a magánéletének tiszteletben tartásához való jogába.

Azon kérdést illetően, hogy a magánéletbe történő ezen beavatkozás igazolható-e a kérelmező nemzetközi védelem iránti valódi igényeinek értékeléséhez hasznos tényezők összegyűjtésére irányuló céllal, a Bíróság kiemelte, hogy a szakértői vélemény csak akkor fogadható el, ha az kellően megbízható módszereken alapul. E kérdéstről

13 A harmadik országbeli állampolgárok és hontalan személyek nemzetközi védelemre jogosultként való elismerésére, az egységes menekült- vagy kiegészítő védelmet biztosító jogállásra, valamint a nyújtott védelem tartalmára vonatkozó szabályokról szóló 2011. december 13-i 2011/95/EU irányelv.

nem a Bíróságnak kell határoznia, azonban a Bizottság és több kormány is vitatta ezt. A Bíróság egyebekben megállapította, hogy az ilyen szakértői véleménynek a magánéletre gyakorolt hatása aránytalan e céllal. A Bíróság ezzel kapcsolatban többek között megjegyezte, hogy e beavatkozás különösen súlyos, mivel a kérelmező legintimebb életszféráinak feltérképezését célozza.

A Bíróság emellett kiemelte, hogy a menedékkérő szexuális irányultságának meghatározására irányuló pszichológiai szakvélemény elkészítése nem nélkülözhetetlen a kérelmező szexuális irányultságával kapcsolatos nyilatkozatai hitelességének értékeléséhez. A Bíróság ezzel kapcsolatban rámutatott arra, hogy az irányelv értelmében abban a helyzetben, amikor a kérelmező szexuális irányultságát nem támasztják alá okirati bizonyítékok, a nemzeti hatóságok – pszichológiai szakvélemény beszerzése helyett – többek között támaszkodhatnak az érintett személy nyilatkozatainak logikailag összefüggő voltára és hihetőségére. Ráadásul egy pszichológiai szakvéleménynek a legjobb esetben is csak korlátozott a megbízhatósága, így a menedékkérő nyilatkozatai hitelességének értékelése során megkérdőjelezhető a hasznossága, különösen akkor, ha – a jelen esethez hasonlóan – a kérelmező nyilatkozatai között nincsenek ellentmondások.

E körülmények között a Bíróság azt a következtetést vonta le, hogy a Charta fényében értelmezett irányelvnek nem felel meg az, hogy pszichológiai szakértői véleményt alkalmazzanak a menedékkérő szexuális irányultsága valóságának értékeléséhez.

Zárszó

Az F ügyben hozott ítéletében az Európai Bíróság a pszichológiai tesztek hozzáadásával tovább bővítette a nemzeti hatóságok által a menedékkérő szexuális irányultságának meghatározása céljából igénybe nem vehető módszerek körét. Azzal kapcsolatban, hogy akkor pontosan mit is tehetnek meg ilyen esetekben e hatóságok a Bíróság ugyan valamennyivel több támpontot adott, mint a korábbi holland ügyben, de iránymutatása lényegében az irányelv azon rendelkezésének a kihangsúlyozására korlátozódott, amely szerint – egyéb bizonyítékok hiányában – a menedékjog iránti kérelmek elbírálásánál a kérelmező nyilatkozatainak logikailag összefüggő volta és hihetősége kiemelt jelentőséggel bír. Mivel ez utóbbi iránymutatásnak a gyakorlatban történő alkalmazhatóságával kapcsolatban is még bőven merülhetnek fel újabb kérdések, nem kizárt, hogy nem az F ügy volt a témával kapcsolatos utolsó eljárás Luxembourgban.

